

Академічний курс: підручник / Т. В. Варфоломеева, В. Г. Гончаренко, В. І. Бояров та ін. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 504 с. 5. Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів / за ред. В. Ю. Шепітька. Харків: Право, 1998. 367 с. 6. Криміналістика: питання і відповіді: навч. посіб. / А. В. Кофанов, О. Л. Кобилянський, В. С. Кузьмічов та ін. Київ: Центр учб. літ., 2011. 280 с. 7. Удалова Л. Д. Теорія та практика отримання вербальної інформації у кримінальному процесі України: монографія. URL: [http://library.nlu.edu.ua/POLN\\_TEXT/MONOGRAFIJ\\_2009/UDALOVA\\_2005.pdf](http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFIJ_2009/UDALOVA_2005.pdf) (дата звернення: 01.10.2017). 8. Александров Д. О. Юридична психологія. URL: <http://westudents.com.ua/glavy/81643-24-psihologchn-osoblivost-provedennya-obshuku.html> (дата звернення: 01.10.2017).

*Одержано 06.10.2017*

---

УДК 343.98

**Олександр Анатолійович СЕВІДОВ,**

кандидат юридичних наук, доцент кафедри  
криміналістики та судової експертології факультету № 1  
Харківського національного університету внутрішніх справ;  
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6319-6325>

## **ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИННИХ ПОРУШЕНЬ АВТОРСЬКОГО ТА СУМІЖНИХ ПРАВ**

Першим елементом методики розслідування будь-якого виду злочинів є їх криміналістична характеристика, яка містить відомості про механізм вчинення злочинів певного виду. Але зміст даної категорії та її використання в теорії та слідчій практиці є досить суперечливий. Велика різноманітність тлумачень поняття криміналістичної характеристики злочинів, нерідко зумовлених, як справедливо відзначив Р. С. Белкін, тільки прагненням дослідників внести «новизну» без урахування її теоретичної і практичної цінності, породили багатозначність цього терміна. Це дало підстави для висновку про те, що поняття криміналістичної характеристики злочинів не виправдало надії, які покладалися на нього вченими і практиками, зжило себе і перетворилося з реальності в ілюзію, в «криміналістичний фантом» [1, с. 222–223]. Але такий висновок ученого, на наш погляд, є передчасним. Адже не можна не визнавати, що сукупність відомостей про механізм вчинення злочинів певного виду відіграє важливу функцію при розслідуванні – заміщує об'єкт пізнання (конкретний злочин), наводячи можливі варіанти його існування. У цьому плані є доцільною позиція з В. А. Журавля у тому, що на сьогодні криміналістична характеристика злочинів ще не набула належного розвитку, який відповідає завданням, що стоять перед наукою і практикою у сфері боротьби зі злочинністю [2, с. 186].

Аналіз публікацій щодо поняття і змісту криміналістичної характеристики злочинів дає підстави для висновку про існування двох підходів. Перший із них полягає в тому, що криміналістична характеристика тлумачиться як система криміналістично значущих ознак злочинів певного виду, яка включає дані про закономірні зв'язки між ними і служить побудові і перевірці слідчих версій при розслідуванні конкретних злочинів [3, с. 16–20; 4, с. 15; 5, с. 12; 6, с. 182].

Другий підхід полягає у виділенні кількох рівнів криміналістичної характеристики злочинів. Так, А. Ф. Лубін розрізняє загальну, родову і видову криміналістичні характеристики злочинів. При цьому названий автор відзначає, що в родовій характеристиці злочинів у сфері економіки їх не можна зіставляти за криміналістично значущими ознаками (наприклад, фальшивомонетництво і розкрадання майна) [7, с. 48–49]. Точка зору про доцільність розробки трирівневої криміналістичної характеристики злочинів знаходить прихильників і серед українських криміналістів [8, с. 20; 9, с. 112–114]. М. П. Яблоков дотримується точки зору про існування, з одного боку, криміналістичної характеристики виду, різновидності чи групи злочинів, а з другого – криміналістичної характеристики окремого злочину. При

цьому він визнає, що найбільш інформативною і важливою щодо розкриття і розслідування злочинів є їхня видова криміналістична характеристика [10, с. 43–46]. Подвійне тлумачення цього терміна використовується і в практичному посібнику для слідчих, підготовленому колективом російських криміналістів, де зазначається, що криміналістична характеристика, яка складається на основі узагальнення матеріалів кримінальних справ певної категорії, є типовою, а та, що складається в процесі розслідування у конкретній справі, – індивідуальною [11, с. 24]. При цьому неважко помітити, що автор цього розділу, О. Я. Баєв фактично називає індивідуальною криміналістичною характеристикою результат розслідування за кримінальною справою. У зв'язку з цим слід зазначити, що результат розслідування за конкретною кримінальною справою ще не є надбанням науки, а тільки джерелом відомостей, які потребують аналізу, узагальнення.

Безумовно, правильним є твердження про те, що конкретний злочин – це одиниця сукупності, яка зветься видом злочинів, і скласти типову характеристику сукупності можна тільки в результаті дослідження одиниць [12, с. 18]. Однак відомості про конкретний злочин є наслідком конкретного акту розслідування, який відбивається у матеріалах кримінальної справи. Типова ж характеристика злочинів певного виду – це результат наукового узагальнення багатьох кримінальних справ, який викладається у вигляді певних положень у літературних джерелах. Наука не може містити відомості про кожний конкретний злочин, вона відображає узагальнені відомості про види чи групи злочинів, на основі яких формує свої рекомендації щодо їх розслідування. Тому принципово важливим є положення про те, що у криміналістичній методиці повинно використовуватися поняття криміналістичної характеристики тільки стосовно певного виду чи групи злочинів [13, с. 15].

Залежно від обсягу відомостей, що становлять зміст криміналістичних характеристик злочинів, останні поділяють на повні і неповні (скорочені) [3, с. 20].

До *повних криміналістичних характеристик* злочинів відносять ті з них, в яких містяться відомості про всі елементи механізму вчинення злочинів певного виду або групи з визначенням закономірних зв'язків між цими елементами на основі статистичних даних. У цьому випадку закономірні зв'язки між елементами механізму злочинів певної категорії визначаються у вигляді відсотків частоти їх виявлення в певній кількості кримінальних справ, що піддавалися узагальненню. На наш погляд, розробка таких криміналістичних характеристик можлива тільки відносно достатньо вузької групи злочинів певного виду, що обумовлено кількома причинами. По-перше, в більшості видів злочинів можуть бути виділені окремі їхні групи, які суттєво відрізняються одна від одної криміналістично значущими деталями механізму їх вчинення. Об'єднання їх в одній повній криміналістичній характеристиці неможливе без зниження достовірності даних. По-друге, визначення закономірних зв'язків між елементами механізму злочинів певної групи у вигляді кількісних показників (у відсотках) потребує, як правило, суцільного дослідження генеральної сукупності кримінальних справ окремих категорій у певному регіоні і за визначений період [14, с. 100–102]. По-третє, в матеріалах кримінальних справ знаходять відображення не всі відомості про механізм злочинів, а це потребує додаткових соціологічних методів збору інформації. Названі обставини спричиняють величезні витрати часу на проведення подібних досліджень, результати яких швидко втрачають свою цінність. Особливо це стосується злочинів у сфері економічної діяльності, умови якої характеризуються надзвичайно мінливою нормативно-правовою базою. Окремі автори, маючи на увазі вимоги, що пред'являються до повних криміналістичних характеристик злочинів, доходять висновку, що цілком «зрілих» і придатних для безпосереднього практичного використання криміналістичних характеристик на даний час ще не існує [7, с. 53]. Видається, що розробка повних криміналістичних характеристик злочинів, враховуючи величезний обсяг дослідної роботи щодо вивчення матеріалів кримінальних справ, збору іншої інформації та її обробку, є завданням науково-дослідних колективів.

*Неповні (скорочені)* криміналістичні характеристики містять описання особливостей злочинів окремої різновидності чи групи з визначенням наявності закономірних зв'язків між окремими елементами їхнього механізму. Але визначення закономірних зв'язків на відміну від повних криміналістичних характеристик не спирається на статистичні дані. Тут використовуються не конкретні цифри, а поняття типу «найчастіше», «найімовірніше». Безпосередньою основою для подібних висновків є знання, одержані в результаті практичної діяльності або вивчення кримінальних справ певної категорії, але без відповідного

статистичного обрахування. Неповні криміналістичні характеристики складаються, зокрема, стосовно нових злочинів, про які ще не накопичено достатнього емпіричного матеріалу.

Незважаючи на те, що неповні криміналістичні характеристики злочинів виглядають менш вірогідними в порівнянні з повними, вони мають велике практичне значення [15, с. 76–77; 4, с. 24–25]. Воно полягає в тому, що такі характеристики містять опис ключових елементів механізму злочинної діяльності, які входять у предмет доказування і таким чином орієнтують слідчого відносно завдань розслідування.

Стосовно злочинних порушень авторського і суміжних прав, з врахуванням незначного досвіду правоохоронних органів у їх виявленні і розслідуванні, на наш погляд, може бути сформована тільки неповна криміналістична характеристика. Окрім того, потрібно відзначити, що названий вид злочинів відрізняється від загальнокримінальних тим що базується на такому складному інституті цивільного права, як авторське право. З огляду на те, що ст. 176 КК України «Порушення авторського права і суміжних прав» має бланкетний (відсилочний) характер, криміналістична характеристика цих злочинів обов'язково повинна включати елементи кримінально-правової характеристики, а також тлумачення основних положень авторського та суміжних прав, без знання яких неможливо кваліфіковано провести розслідування таких злочинів і розгляд справи у суді.

**Список бібліографічних посилань:** 1. Белкин Р. С. Криминалистика: проблемы сегодняшнего дня. Злободневные вопросы российской криминалистики. М.: Норма, 2001. 240 с. 2. Журавель В. А. Сучасні концепції формування окремих криміналістичних методик розслідування злочинів. *Вісник Академії правових наук*. 2007. № 2 (49). С. 177–186. 3. Колесниченко А. Н., Коновалова В. Е. Криминалистическая характеристика преступлений: учеб. пособие. Харьков: Юрид. ин-т, 1985. 94 с. 4. Волобуев А. Ф. Проблемы розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва. Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. 336 с. 5. Розслідування злочинів у сфері господарської діяльності: окремі криміналістичні методики: монографія / за ред. В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. Харків: Право, 2006. 624 с. 6. Настільна книга слідчого: наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів / М. І. Панов, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова та ін. Вид. 2-ге, перероб. і допов. Київ: Ін Юре, 2007. 728 с. 7. Криминалистика. Расследование преступлений в сфере экономики. / под ред. В. Д. Грабовского, А. Ф. Лубина. Н. Новгород: Нижегород. ВШ МВД России, 1995. 400 с. 8. Старушкевич А. В. Криміналістична характеристика злочинів: навч. посіб. Київ: Правник; НАВСУ, 1997. 42 с. 9. Весельський В. Криміналістична характеристика злочинів. *Право України*. 2001. № 5. С. 112–114. 10. Криминалистика / отв. ред. Н. П. Яблоков. М.: БЕК, 1996. 708 с. 11. Руководство для следователей / под ред. Н. А. Селиванова, В. А. Снеткова. М.: Инфра-М, 1997. 732 с. 12. Фокина А. А. Роль криминалистической характеристики преступлений в укреплении связи науки криминалистики и практики расследования. *Криминалистика и судебная экспертиза*. 1990. Вып. 41. С. 17–23. 13. Волобуев А. Ф. Наукові основи комплексної методики розслідування корисливих злочинів у сфері підприємництва: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2002. 42 с. 14. Зелинский А. Ф. Криминология: курс лекций. Харьков: Прапор, 1996. 260 с. 15. Матусовський Г. Оновлення криміналістичних методик – шлях до подолання економічних злочинів. *Право України*. 1997. № 11. С. 75–77.

Одержано 08.10.2017

---

УДК 343.98

**Віктор Васильович СЕМЕНОВ,**

кандидат юридичних наук, доцент,  
доцент кафедри криміналістики та судової медицини  
Національної академії внутрішніх справ

## **ПЕРСПЕКТИВНІ ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ ТА МЕТОДИ В РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ**

Криміналістика являє собою цілісну систему наукових знань, що призначена служити завданням розкриття й розслідування злочинів, встановленню істини в кримінальному